Jézus és a nők

Ben Witherington III · németre fordította: Hans-Jörg Ronsdorf · 2021. május · átdolgozva: 2026. október

Az utóbbi időben azt mondták, hogy Jézus „radikális feminista” volt. Olyasvalaki, aki tudatosan aláásta azt a hagyományos patriarchális keretet, amely oly nyilvánvalóan része volt az ószövetségi kultúrának és vallásnak. Saját tanítása és életmódja olyan volt, hogy – sokak állítása szerint – csak a férj és feleség kapcsolatának ***egalitárius szemlélete***, valamint a férfi és női tanítványi szerepek egyenjogú szemlélete egyezik a világlátásával. Jézus nőkről vallott nézeteinek ez a fajta elemzése tudós és laikus körökben egyaránt egyre inkább a négy evangélium idevágó anyagának „helyes” értelmezéseként terjedt el. ***Talán mégis érdemes megkérdezni, nem újabb kísérletről van-e szó arra, hogy Jézust és nézeteit a nők keresztény közösségen belüli helyével kapcsolatos saját modern törekvéseink képére formáljuk.***

Oly gyakran napirenddel (előzetes rögzítéssel vagy előzetes döntéssel) közeledünk a bibliai szöveghez, és nem meglepő, hogy gyakran azt találjuk, amit keresünk! A bizonyítékokat olyan módon használjuk, amely az igazságot részben tisztázza, részben elfedi. Aztán gyakran a szöveggel kapcsolatos előfeltevéseink és a szöveggel való bánásmódunk szabja meg, milyen eredményeket aratunk. A módszertan – ahogyan Robert Funk egyszer mondta – nem semleges háló. Azt fogja ki, amit kifogni szánnak vele.

Ami a nők Jézus szolgálatában betöltött szerepének kérdését illeti, csak egyetlen módon kerülhetjük el azt a problémát, hogy egy napirendet olvassunk bele a szövegbe: az idevágó anyag gondos, átfogó, történeti tanulmányozásával. Nem szabad azt képzelnünk, hogy tudjuk, mit jelent számunkra a szöveg, mielőtt meg nem vizsgáltuk, mit jelentett szerzője és hallgatósága számára eredeti történelmi környezetében. Teljesen világos, hogy a szöveg ma nem jelenthet olyasmit, ami ellentétes azzal, amit a szerző akkor mondani akart. Ezeket a gondolatokat szem előtt tartva nézzük meg az idevágó anyag egy részét – bár csak a „Women in the Ministry of Jesus” (Cambridge: Cambridge University Press, 1984) című monográfiám anyagának egy részét tudom összefoglalni.

Akik Isten országáért nemzésre alkalmatlanná tették magukat

Jézus azért jött, hogy hirdesse Isten országát – ez az esemény hatással volt a nőkre is –, de nem tért ki közvetlenül arra a kérdésre, mi a nők megfelelő helye ebben az országban és a hívők általa létrehozott közösségében. A következmények mégis lenyűgözőek. Vegye például a Mt 19,10–12 szakaszát, ahol Jézus helyet hirdet országában az egyedülálló ember számára.

> *[Mt 19,10–12, a német Elberfelder-biblia alapján fordítva] „Tanítványai ezt mondták Neki: Ha így áll a férfi ügye az asszonnyal, akkor nem tanácsos megházasodni. Ő pedig ezt mondta nekik: Nem mindenki fogadja be ezt a beszédet, csak azok, akiknek megadatott; mert vannak nemzésre alkalmatlanok, akik így születtek anyjuk méhéből; és vannak nemzésre alkalmatlanok, akiket az emberek tettek azzá; és vannak nemzésre alkalmatlanok, akik önmagukat tették azzá a mennyek országáért. Aki be tudja fogadni, fogadja be.”*

Első pillantásra ez nem tűnik túlságosan radikális gondolatnak, amíg történelmi összefüggésében nem látjuk. A zsidó tanítók Jézus idejében úgy hitték, hogy az 1Móz 1,28 azt parancsolja: minden testileg egészséges embernek meg kell házasodnia és szaporodnia kell. ***Önként egyedül maradni nem volt elfogadható lehetőség.*** A rabbik valójában gyakran Isten elleni sértésnek tekintették az eunuchokat (a

nemzésre alkalmatlanokat). Ezzel szemben Jézus azt tanította, hogy Isten országáért jogos dolog egyedül maradni. Ez a szöveg lehet Jézus igazolása arra, miért maradt Ő maga nőtlen. Ennek a tanításnak mélyreható hatása volt a Jézus szolgálatában részt vevő nőkre. ***Azt jelentette, hogy lehetőségük volt ebben az életben valami másnak is lenni, mint feleségnek vagy anyának.*** Itt tehát radikális szakítást látunk a zsidósággal, mert a zsidóságban azt mondták, hogy az asszony helye kizárólag a ház. Nem volt lehetősége arra, hogy egy híres rabbi tanítványa legyen, vagy hogy kiképezzék a zsinagógai istentisztelet vezetésére, nem is beszélve arról, hogy papnőként szolgáljon a templomban.

Márta és Mária

A Lk 10,38–42-ből megtudjuk, mit gondolt Jézus az ilyen zsidó magatartásról.

> *[Lk 10,38–42, a német Elberfelder-biblia alapján fordítva] „Amint pedig továbbmentek, betért egy faluba; egy Márta nevű asszony pedig befogadta Őt a házába. Ennek volt egy Mária nevű testvére, aki le is ült Jézus lábához, és hallgatta az Ő beszédét. Márta pedig nagyon elfoglalt volt a sok szolgálattal; odalépett, és ezt mondta: Uram, nem törődsz azzal, hogy a testvérem egyedül hagyott engem szolgálni? Mondd meg hát neki, hogy segítsen nekem. Jézus pedig így felelt neki: Márta, Márta! Sok mindenért aggódsz és nyugtalankodsz; pedig egy a szükséges. Mert Mária a jó részt választotta, amelyet nem vesznek el tőle."*

Itt egészen világosan az ellentétek történetét látjuk. Márta a hagyományos zsidó háziasszony szerepét tölti be, Mária pedig a figyelmes tanítványnőt jeleníti meg. A „lábánál ülni" kifejezést (10,39) gyakran szakkifejezésként használják, amely azt jelenti, hogy valaki valakinek a tanítványa, és itt valószínűleg ez a jelentése. Amikor Márta bosszankodik, hogy Mária nem segít a konyhában, sőt még Jézusnak is szemrehányást tesz, mert nem tesz semmit ellene, a történet meglehetősen meglepő fordulatot vesz. Jézus nem száműzi Máriát a vendéglátó bizottságba, hanem jelzi, hogy Mária a jó részt választotta, amelyet nem vesznek el tőle. ***Joga, sőt magasabb rendű kötelessége, hogy inkább Jézus tanítványnője legyen, mint a vendéglátója.*** Ez egyezik Jézus másutt elhangzó tanításával, hogy semminek sincs nagyobb elsőbbsége, mint felvenni a keresztjét és követni Jézust. De a nőkre való alkalmazását zsidó körökben határozottan elfogadhatatlannak tartották volna.

Tanítványnők

A Lk 8,1–3-ból tudjuk, hogy Jézus vándorló kíséretében nők is voltak – ez a tény már önmagában botrányosnak számított volna, mivel valószínűleg nem a tanítványai feleségei voltak.

> *[Lk 8,1–3, a német Elberfelder-biblia alapján fordítva] „És ezután történt, hogy sorra járta a városokat és falvakat, prédikált, és hirdette Isten országát. Vele volt a tizenkettő, és néhány asszony, akik gonosz lelkektől és betegségekből gyógyultak meg: Mária, akit Magdolnának hívtak, akiből hét démon ment ki, és Johanna, Kúzának, Heródes egyik intézőjének a felesége, és Zsuzsanna, és sok más asszony, akik vagyonukkal szolgáltak Neki."*

Valószínű, hogy Jézust épp azért nevezték gúnyosan „a bűnösök barátjának", mert a nőknek és más jogfosztott csoportoknak szabad és egyenjogú hozzáférést adott közösségéhez. A Lk 8,1–3-ban azt is észrevesszük, hogy ezek a nők láthatóan olyan feladatokat láttak el a közösségben, amelyeket később a diakónusok és diakónusnők vettek át – gondoskodtak a közösség anyagi szükségleteiről és jólétéről.

A testi és a lelki család

Jézus a hit családjáról – szemben a testi családdal – szóló tanításának jelentőségét aligha lehet túlbecsülni. Az olyan szövegekből, mint a Mk 3,31–35 és párhuzamai, világosan kiderül, hogy Jézus a hitet, nem pedig a leszármazást tekintette annak alapjának, hogy valaki helyet igényelhessen közösségében.

> *[Mk 3,31–35, a német Elberfelder-biblia alapján fordítva] „Eljött pedig az anyja és a testvérei; kint megálltak, elküldtek Hozzá, és hívatták Őt. Sokaság ült körülötte; és ezt mondták Neki: Íme, anyád és testvéreid odakint keresnek Téged. Ő pedig így felelt nekik: Ki az én anyám és a testvéreim? És körülnézett a körülötte ülőkön, és ezt mondta: Íme, az én anyám és az én testvéreim; mert aki Isten akaratát cselekszi, az az én fivérem, nővérem és anyám."*

Valóban, a Mk 3,21kk. (vö. Jn 7,5) arra utal, hogy a Jézushoz fűződő testi kötelékek akár akadályt is jelenthettek abban, hogy megértsék Őt. Ezenkívül az olyan szövegek, mint a Mk 10,29–30, a Lk 12,49–53 és párhuzamai, valamint a Lk 9,57–62 világossá teszik, hogy Jézus számára a hit családja, nem pedig a testi család az alapvető kapcsolati egység Isten országában. Persze, ha egy testi család (mint Mária, Márta és Lázár) keresztény volt, akkor a testi család és a hit családja együtt állhatott. De ha a testi család megoszlott a Jézushoz való hűség kérdésében, és nem szolgálni akarta a hívők testét, hanem megosztani, akkor a hit családjának kell elsőbbséget élveznie. A Mk 3,31–35 nem kevesebbet jelent, mint hogy az ember hitbeli testvérei az elsődleges család, amelynek elsősorban hűséggel tartozik. Ha vagy-vagy helyzet állna elő, világos, hol volt Jézus hűsége, és hol várta el azt tanítványaitól. Ez a beállítottság kisebb mértékben a rabbiknál és tanítványaiknál is megtalálható, ahol időnként azt állították, hogy a tanítvány első hűsége tanítójának jár, „aki az eljövendő világba vitte", és nem szüleinek, „akik e világra hozták". Jézus azonban ezt az elvet radikálisabban és alaposabban alkalmazta (vö. Lk 11,27–28; 12,49–53). Az egyház még nem építette be mindazt, amit ez a Krisztusban való kapcsolatainkra nézve jelent.

A samáriai asszony a kútnál

Annak, hogy Jézus mennyire értékelte egy asszony Róla szóló tanúságtételét, egy mintegy mellékesen adódó bizonyítékát a János 4-ben találjuk. A kútnál álló asszony története túlságosan is ismert ahhoz, hogy megismételjük, de a történet több vonása is Jézus nőkhöz való viszonyára utal. Először is a zsidó tanítók ragaszkodtak ahhoz, hogy a zsidó férfiak nyilvános helyen keveset vagy egyáltalán ne beszéljenek nőkkel, különösen idegen nőkkel. Ez még inkább érvényes volt a „rossz hírű" vagy „idegen származású" nőkre. A samáriai nőket a rabbik „anyjuk méhétől fogva menstruálóknak" tartották, vagyis mindig tisztátalannak, érinthetetlennek, kitaszítottnak. A tanítványok szemében ezért Jézusnak nem volt mit beszélnie ezzel az asszonnyal a kútnál. Jézus azonban nemcsak beszél vele, hanem nem hajlandó tisztátalanként bánni vele, és bevonja az egész negyedik evangélium egyik legjelentősebb teológiai beszélgetésébe. ***Ez arra utal, hogy még egy olyan asszony is, mint ő, alkalmas címzettje volt a teológiai ismereteknek, sőt alkalmas jelölt volt a tanítványságra.*** Másodszor a negyedik evangélista hangsúlyozza, hogy míg Jézus férfi tanítványai azzal voltak elfoglalva, hogy olyan ételt keressenek, amely nem tesz jóllakottá, ***ez az asszony elment a többiekhez, hogy hirdesse az üzenetet. Ez az üzenet sokakat rávett, hogy Jézushoz jöjjenek, és halljanak egy olyan eledelről, amely örök életet ad*** (4,39). Könnyen lehet, hogy a 4,37–38 példázata arra akar utalni, hogy az asszony a vetők vagy aratók egyike. A negyedik evangélista tehát úgy látja a samáriai asszonyt, mint aki helyesen éli meg a tanítvány szerepét – a tizenkettő szégyenére. Hasonló jellegű, ha kifejezettebb is, Jézus megbízása Mária Magdolnának, hogy „az apostolok apostolnője" legyen, azáltal, hogy ő a feltámadás első tanúja (Jn 20,17–18).

Jézus és a tisztasági parancsolatok

Különösen jelentős az is, hogy Jézus a tisztáról és tisztátalanról szóló ószövetségi törvényeket hallgatólagosan nem tekinti kötelezőnek önmagára és követőire nézve. Így nem tartja tisztátalanná tevőnek egy holttest megérintését (Lk 7,15), egy bűnös asszony megérintését (Lk 7,36kk.) vagy egy vérfolyásos asszonyét (Mk 5,27kk.). A Mk 7,1kk. kifejezetten azt mondja, hogy Jézus minden ételt tisztának nyilvánított (7,19b), mégpedig azon elv alapján, hogy csak az teheti tisztátalanná az embert, ami belőle jön ki, nem pedig az, ami bemegy belé vagy megérinti (7,15).

Uralkodás vagy szolgálat

Egy másik szöveg, amely a nőkre vonatkozik – mind a testi családhoz, mind a hit családjához fűződő kapcsolataikban –, a Lk 22,24–30. Itt Jézus meghatározza, milyen fajta vezetést vagy irányítást gyakoroljon a tizenkettő az Ő követői fölött. Kijelenti, hogy ne legyenek olyanok, mint a pogányok, akik uralkodnak az embereken, hanem kövessék Jézus példáját, és legyenek mindenki szolgái. ***Jézus számára az elöljáróság nyilvánvalóan azt jelenti, hogy valaki a legfőbb szolga – több felelősséget követel, nem több kiváltságot.*** Ez nem azt jelenti, hogy nincs tekintélyük, vagy nem gyakorolhatnak tekintélyt a tanításban, igehirdetésben, gyógyításban. ***Azt viszont jelenti, hogy a vezetés hagyományos patriarchális modelljét Isten országában meg kell reformálni. Az, hogy Jézus a tizenkét férfit feltámadása előtt és után is kiválasztotta és megbízta, világossá teszi, hogy Jézusnak a vezetés újrarendezése volt a célja, nem a vezetés hagyományos fogalmának elvetése.*** Bármit jelentett is ez a fogalom Isten országában, az evangélisták nyilvánvalóan nem úgy értették, hogy a nők nem hirdethetik az örömhírt (Jn 20,17–18), vagy akár nem taníthatnak fontos férfi gyülekezeti tagokat (ApCsel 18,24–26).

Jézus és a válás

Amit eddig elmondtunk, az a történetnek csak az egyik oldala. ***A másik oldal arról szól, hogy Jézusnak fontos volt megerősíteni a hagyományos testi családszerkezetet, és igazságosabbá tenni azt a nők számára.*** Jézus házasságról, családról és válásról szóló tanításai jól szemléltetik ezt a tényt. ***Jézus például a Mt 5,27kk.-ban jelentősen szigorítja a házasságtörés tilalmát. Ennek a szív hajlamára is ki kell terjednie, nem csak a test tetteire.*** Ezenkívül Jézus a Máté 19-ben (vö. Márk 10) nagyon szigorú álláspontot foglal el a válással kapcsolatban. Valójában sok tudós azt állítaná, hogy az Ő nézete a „nincs válás”, kivéve, ha a házasság eleve törvénytelen volt (például vérfertőző kapcsolat esetén). Hogy Jézus szigorú álláspontot képviselt a válással szemben, az a tanítványok Mt 19,10-ben olvasható válaszából derül ki. Elég jól tudták, hogy néhány rabbi azt mondta: csak házasságtörés esetén szabad elválni. Kétséges, hogy a tanítványok így reagáltak volna, ha úgy értették volna Jézust, hogy egyszerűen a hagyományos zsidó vita egyik oldalán áll. Márk és Lukács evangéliuma sem nevez meg elfogadható okot a válásra. Ezeknek az evangéliumoknak az első hallgatói bizonyára úgy értették, hogy Jézus a „nincs válás” elvét tanította. Jézus számára a válás házasságtörés, ahogyan az újraházasodás is, mert Isten szemében a kettejük kapcsolata, akiket Isten egybeszerkesztett, felbonthatatlan, kivéve feltehetően a halál által (Mt 19,9; Mk 10,11–12; Lk 16,18). A Mt 19,8–9-ben ***Jézus szembeállítja álláspontját Mózesével***. Mózes a szívek keménysége miatt megengedte a válást, Jézus azonban most ragaszkodott ahhoz, hogy Isten eredeti teremtési rendjét és szándékát kell fenntartani, mert Ő vezeti be az új teremtést. ***Bármilyen nehéz vagy vitatott volt is ez a tanítás, a nőkre gyakorolt általános hatása az volt, hogy feleségként sokkal nagyobb biztonságot kaptak.*** Néhány rabbi még azt is mondta, hogy a férfi szabadon elválhat és újra megházasodhat, ha a sajátjánál szebb asszonyt talált, vagy ha a mostani felesége odaégette a

reggelit. Nem így Jézus közösségében. A nők biztosak lehettek abban, hogy a keresztény közösségben semmilyen ilyen szeszély nem lehet válóok. Még ha a Mt 19,9 (5,32) meg is engedi a válást házasságtörés miatt (ami valószínűtlennek tűnik), Jézus jelentősen megnyirbálta a férfiak válási szabadságát (az első századi zsidó kultúrában csak a férfiak válhattak el).

A Jn 7,53–8,11 azt is világossá teszi, hogy Jézus nem tűrte a kettős mércét. Itt felmerül a kérdés: hol van a házasságtörő férfi, akit szintén tetten értek? Ezek a zsidó vének ebben az esetben nyilvánvalóan komolyabban vették az asszony bűnét, mint a férfiét. Jézus nem vett részt az igazságszolgáltatás ilyen szelektív és elfogult gyakorlatában. ***Nem hagyja figyelmen kívül az asszony bűnét, de el sem ítéli őt. Valódi ítélete egy olyan rendszerre esik, amely hátrányosan megkülönbözteti a társadalom „gyengébb" tagjait.*** Később bírálja az írástudókat, akik kiforgatják a tehetetlen özvegyeket abból a kevés vagyonból, ami nekik volt (Mk 12,40 és párhuzamai). Jézust az is mélyen érintette, hogy idős szülőket saját gyermekeik a kegyesség ürügyén fosztottak meg jogaiktól (Mk 7,9–13). Azt is tudjuk, hogy a gyermekek különleges helyet foglaltak el Jézus szolgálatában. Ragaszkodott ahhoz a jogukhoz, hogy Hozzá jöhessenek, a tanítványok ellenállása ellenére (Mk 10,13–14). Jézus együttérzett azokkal a nőkkel, akik elveszítették hozzátartozóikat (Lk 7,11kk.; Jn 11), akiknek beteg hozzátartozóik voltak (Mk 7,24kk.), vagy akiknek különleges problémáik voltak (Lk 8,1–3). A velük való közössége (Jn 12; Lk 10) és az Ő iránta tanúsított hűségük a keserű végig (még a tizenkettőénél is tovább) különleges kapcsolatra utal Jézus és azok között, akiket néhány férfi tanítvány talán a tanítványok legkisebbjeiként kezelt, akiknek a szavában még megbízni sem lehetett (Lk 24,11). ***Mindez arra utal, hogy a nők Jézus közösségében betölthető szerepei rendkívül figyelemre méltó módon felértékelődtek ahhoz a lefokozott helyzethez képest, amelyben a zsidóságban voltak.*** Ott havi tisztátalanságuk miatt nem olvashatták a Tórát a zsinagógában, és nem lehettek tagjai a vezető tanácsnak.

Jézus szavainak és tetteinek tanulmányozása arra a következtetésre vezet bennünket, hogy Jézus sok, ha nem is minden tekintetben különbözött zsidó kortársaitól. Ez annál is figyelemre méltóbb, ha megállapítjuk, hogy Jézus – tudomásunk szerint – sohasem hagyta el hosszabb időre közvetlen zsidó környezetét, és ami még fontosabb, küldetését kifejezetten zsidó honfitársaihoz intézte.

Az, hogy Jézus szigorúan elutasította a válást, a maga idejében gyakorlatilag mindenkit megbotránkoztatott volna. Ezenkívül Jézus nézete, hogy az egyedülálló élet azok számára, akiknek megadatott, jogos és nem rendellenes elhívás, ellentmondott a Római Birodalom különböző részein uralkodó nézeteknek arról, hogy a férfinak kötelessége megházasodni és szaporodni – de sehol sem annyira, mint hazájában, Palesztinában. Felvetettem, hogy éppen ez a tanítás tette lehetővé a nők számára, hogy Jézus közösségében a feleség és anya szerepén kívül más szerepeket is vállaljanak. Az, hogy Jézus nem helyeselte a nők „bűnbakká" tételének különféle formáit, különösen szexuális ügyekben, konfliktusba sodorta Őt más rabbikkal, bár kétségtelenül még sok pogány is úgy vélte, hogy Jézus a „kettős mérce" elutasításával túl messzire vitte az egyenjogúságot. ***Ezenkívül – különböző zsidó szerzőkkel ellentétben – Jézus ajkán nem találunk negatív megjegyzéseket a nők természetéről, képességeiről és vallási lehetőségeiről a férfiakéhoz képest.*** Okunk van azt is feltételezni, hogy Jézus többre becsülte egy asszony tanúságtételének értékét és bizonyító erejét, mint kortársainak többsége, ha nem mindegyike (vö. Jn 4,27–42). Jézus tanítása, hogy a hit családjának igényei elsőbbséget élveznek a testi család igényeivel szemben, férfiaknál és nőknél egyaránt (vö. Mk 3,31–35; 10,29–30), olyan helyzetekhez is vezetett, amelyeket zsidók és pogányok egyaránt botrányosnak tartottak volna. Például melyik férj (zsidó vagy pogány) engedte volna szívesen, hogy a felesége elhagyja házát és családját, hogy egy zsidó vándorprédikátor követője legyen? A Lk 8,3 mégis valószínűleg arra utal, hogy Johanna, Kúza felesége, ezt tette. ***Ez a tanítás azonban nem vezette Jézust arra, hogy kereken elutasítsa a hagyományos családszerkezetet,***

vagy – úgy tűnik – azt a patriarchális keretet, amely bizonyos mértékig az akkori idők minden különböző mediterrán kultúrájában létezett. Jézus tanításai a korbánról, a szülők tiszteletéről, a válásról és a gyermekekről világossá teszik, hogy nem a hagyományos családszerkezet elutasítása mellett állt ki. Ha a Mt 5,27–32 és a Jn 7,53–8,11 bármit is jelez, akkor azt, hogy Jézus megerősítette a férj és a férfi vezetők felelősségét abban, hogy erkölcsi példaképek legyenek a közösség számára. ***Az, hogy Jézus tizenkét férfit választott új közösségének vezetőivé, arra is enged következtetni, hogy azt a patriarchális keretet, amelyben munkálkodott, megreformálni akarta, nem elutasítani.***

Jézus bizonyos szavai és tettei – például a tisztátalanság törvényeiről szóló tanítása, egy asszony meggyógyítása szombaton, valamint az, hogy kész volt nyilvánosan beszélgetni egy idegen asszonnyal – nyilvánvalóan megbotránkoztatták ugyan zsidó honfitársait, ***Jézus hazai környezetén kívül azonban valószínűleg nem keltettek volna nagy feltűnést.*** Jézus álláspontja is, hogy a nőnek joga van vallási képzésre és arra, hogy egy vallási vezető tanítványnője legyen, a zsidók számára kétségtelenül megdöbbentő volt, de az akkori rómaiak vagy görögök közül sokaknak nem tűnt volna radikálisnak.

Jézusnak a nőkről és szerepeikről vallott nézetei nem illenek bele kora egyik kategóriájába sem. Nem volt sem kumráni, sem hagyományos rabbi ezekben a kérdésekben, bár bizonyos dolgokban mindkét csoporttal közös volt. Az, hogy nőket – kitalált és valós történetekben egyaránt – a hit példaképeiként állított követői elé, és a szülők tiszteletéről szóló tanítása nem példa nélküli a rabbinikus irodalomban. A férfiakhoz és nőkhöz intézett felhívása, hogy Isten országának elérkezése miatt radikálisan szánják oda magukat Istennek, bizonyos hasonlóságokat mutat Keresztelő János és Kumrán tanításaival. Összességében azonban, és különösen zsidó környezetét tekintve, ***Jézus a népe körében szokásos, nőkről és szerepeikről vallott nézetek egyedülálló és olykor radikális reformerének tűnik. Ezenkívül úgy tűnik, hogy a nők iránti új és nyitottabb magatartás mellett még érvelni kellett, amikor az evangélisták megírták evangéliumaikat.*** Talán éppen ez az oka annak, hogy a harmadik és a negyedik evangélista igyekszik különböző nőket vallási példaképként bemutatni hallgatóságának. ***Hogyan hatottak hát ezek a nőkről és szerepeikről vallott új nézetek azokra a nőkre, akik részt vettek Jézus közösségében? Mit kínált Jézus közössége a nőknek rang és szerepek tekintetében ahhoz képest, amit a zsidóság kínált nekik?***

Először is nemcsak az evangéliumokban, hanem az Apostolok cselekedeteiben és a levelekben (például Róma 16) is világosan látszik, hogy a keresztény üzenet jelentős hatással volt a nőkre. Valószínű, hogy Jézus tanításai részben azoknak az új szerepeknek és annak az egyenjogú helyzetnek köszönhetően vonzották a nőket, amelyet a keresztény közösségben megadtak nekik. Görögországban és Rómában sok olyan kultusz volt, amely csak férfiaknak volt fenntartva, vagy legjobb esetben is nagyon korlátozott módon engedte meg a nők részvételét. Azt is könnyű megérteni, miért tértek keresztény hitre azok a nők, akik a zsinagógai közösség peremén álltak. A zsidóság legjobb esetben is korlátozott helyet kínált a női prozelitáknak, mert szembe kellett nézniük a rabbinikus megszorításokkal, amelyek korlátozták részvételüket a vallási szolgálatokban. Míg a nők sem a zsinagóga alapításához szükséges legkisebb létszámba (minjan) nem számítottak bele, sem a zsidó szövetségi jelet nem kaphatták meg, a keresztény gyülekezetben nem voltak ilyen korlátozások. ***A szükséges és elégséges magyarázat arra, miért különbözött a kereszténység ezekben a kérdésekben vallási anyjától, a zsidóságtól, az, hogy Jézus szakított azokkal a bibliai és rabbinikus hagyományokkal is, amelyek korlátozták a nő szerepét a vallási gyakorlatban, és visszautasította azokat a kísérleteket, amelyek leértékelték volna egy asszony értékét vagy tanúságtételét.*** Így Jézus közössége húsvét előtt és után egyaránt egyenlő jogot adott a nőknek a férfiakkal együtt (nem tőlük elkülönítve, mint néhány pogány kultuszban) arra, hogy teljes mértékben részt vegyenek a hit családjában. Ez olyan jog volt, amely a nőknek sem a korabeli zsidóságban, sem

sok pogány kultuszban nem volt meg. Jézus tanításai a tanítványság elsőbbségeiről, az, hogy kész volt nőket tanítványaiként és útitársaiként elfogadni (vö. Lk 8,1–3; 10,38–42), valamint az eunuchokról és arról szóló tanítása, hogy mi teszi tisztátalanná az embert, ténylegesen egyengették az utat afelé, hogy a nők fontos szerepet játszhassanak közösségében. Bárki hihetett Jézusban és követhette Őt – nem ragaszkodott semmilyen más előfeltételhez ahhoz, hogy valaki beléphessen hitének családjába.

Ami azokat a szerepeket illeti, amelyeket a nők Jézus gyülekezetében betölthettek és be is töltöttek, mindenekelőtt Lukács mutatja meg nekünk, hogy a feladatok sokaságát vállalták el nők, különösen a húsvét utáni gyülekezetben. A harmadik evangélista jelzi (vö. Lk 8,3; ApCsel 9,36–42), hogy a nők elég gyakran egyszerűen újra felvették a vendéglátás vagy az anyagi támogatás hagyományos szerepeit, ha most már Jézus gyülekezetének szolgálatában is. Az ilyen szerepek elfogadhatók voltak, amíg nem akadályozták meg az asszonyt abban, hogy az „egy szükséges dolgot” (Lk 10,38–42) válassza, vagy többet tanuljon róla.

Míg Jézus tanítását és közösségét a pogány nők talán könnyebben és természetesebben fogadták el, mint a zsidó nők, a zsidó nőknek rang és szerepek tekintetében többet kínált, mint a pogány nőknek. Egy zsidó asszony számára az a lehetőség, hogy egy nagy tanító tanítványnője legyen, hogy Jézus vándorló követője legyen, hogy egyedül maradjon „Isten országáért”, vagy akár hogy a hit tanítója legyen nemcsak gyermekek, hanem mások számára is – mindezek olyan lehetőségek voltak, amelyek a Jézus közösségébe való belépése előtt nem léteztek. Mindazonáltal a keresztény hit és közösség a nem zsidó nőknek is igen sokat kínált. A fent említett feladatokon kívül a bűntől való megváltás felkínálása, az a lehetőség, hogy új önértelmezéssel és új céllal kezdjék el életüket, és hogy tevékenyen részt vegyenek egy olyan közösségben, amelynek Mestere küldetését kifejezetten az elnyomottakra irányította – ezek mind olyan ajánlatok voltak, amelyek pogány és zsidó nők számára egyaránt nagyon vonzók voltak. ***Ez az új rang és ezek az új szerepek, amelyek közül néhány korábban nem állt e nők rendelkezésére, olyan tényezők, amelyek megmagyarázzák a nők beáramlását Jézus közösségébe.***

Egy további motívum, amely az evangéliumokban felszínre kerül, az, hogy a nőket a Jézusról szóló igazság hiteles tanúiként ábrázolják (például János 4), különösen halála, temetése, üres sírja és Feltámadottként való megjelenése tanúiként. Bár ez talán szükségszerűség kérdése volt, jellemző, hogy a keresztény kerügma egy döntő része Jézus női követőinek tanúságtételén alapul. ***Az evangélisták érdeme, hogy nem próbálják szépíteni ezt a tényt, hanem az első evangélista, Lukács, a negyedik evangélista és valószínűleg Márk is különböző módon kiemeli.*** Különösen említésre méltó, ahogyan Lukács rávilágít Jézus női követői tanúságtételének érvényességére azzal, hogy megmutatja: Péter apostol megerősítette azt (vö. Lk 24,1–10.12). Figyelemre méltó az is, hogy a negyedik evangélista Márta hitvallását bizonyos értelemben példaképként állítja hallgatósága elé (vö. Jn 11,27; 20,31). Ezenkívül a feltámadási elbeszélések – akárcsak az evangéliumok más részei – hajlamosak tanúsítani, milyen hatással volt Jézus nőkhöz való viszonya a keresztény közösségre, mivel ezekben az elbeszélésekben, akárcsak másutt, a nők e közösség tanúiként és résztvevőiként jelennek meg.

Összefoglalás

Nincs sem időnk, sem helyünk arra, hogy ezt az anyagot tovább kutassuk. Elég annyit mondani, hogy Jézus szolgálatában egyszerre két olyan dolgot tett, amely drámai hatással volt a nőkre. Egyrészt lehetővé tette a nőknek, hogy jelentős helyet és rangot kapjanak szavaiban, tetteiben és szolgálatában, miközben harcolt az előítéletek és a kettős mérce ellen. Ennek az lett a következménye, hogy főként a zsidó nők új vallási jogokat és feladatokat kaptak a hit családjában. Másrészt olyan lépéseket tett, ame-

lyek megerősítették a nők hagyományos szerepeit a családban. Az az újabb kettősség tehát, hogy Jézus vagy „feminista”, vagy „tradicionalista”, elvetendő. ***A két fogalom egyike és a két véglet egyike sem írja le megfelelően Jézus kapcsolatát a nőkkel.*** Ahogyan oly sok más területen, Jézusnak a nők érdekében és a nőkkel együtt végzett szolgálata is kibújik az egyszerű besorolás alól. Ma jól tennénk, ha arra törekednénk, hogy megőrizzük azt az egészséges egyensúlyt, amelyet Jézus hirdetett, és Pál továbbvitt. Ha az egyház figyelmen kívül hagyja akár az újat, amelyet Jézus elkezdett, akár a régit, amelyet megerősített, abba a veszélybe kerül, hogy tovább forgácsolja a testi családot, vagy elfojtja a Lelket, aki Isten asszonyainak életében munkálkodik.

Óvjon meg minket Isten mindkét veszélytől.

Ben Witherington III szíves engedélyével.

Az angol eredeti: Ben Witherington III, „Women in the Ministry of Jesus”, Ashland Theological Journal 17 (1984), 22–30. o.

A kiemelések a német fordítótól származnak.